

Mete Ergin (28 Mart 1934 - 5 Ekim 2015)

Çevirmen. Robert Kolej mezunudur. Bir süre Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Filolojisi bölümünde eğitim gördü. Jack London, Mihail Şolohov, Ernest Hemingway, Bertrand Russell, Bernard Shaw, Erskine Caldwell, O'Henry gibi yazarların eserlerini Türkçeye kazandırdı.

Mete Ergin'in İngilizceden (*War and Peace*, Louise Maude-Aylmer Maude çevirisi) yaptığı *Savaş ve Barış* çevirisi, ilk olarak 1996 yılında Engin Yayıncılık tarafından yayımlanmıştır.

Yordam Kitap'ta
Mete Ergin Çevirileri

Jack London

Martin Eden

John Barleycorn

Yol-İstiridye Korsanları

Ataların Tanrısı

Kurt Dölü

Beyaz Diş

Yanan Gün

Vahşetin Çağrısı

Mihail Şolohov

Durgun Don (4 cilt)

(Ocak 2018)

LEV TOLSTOY

SAVAŞ VE BARIŞ

ROMAN

TÜRKÇESİ
METE ERGİN

ÜÇÜNCÜ CİLT
(ÜÇÜNCÜ KISIM)

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 15 • Savaş ve Barış III • Lev Tolstoy
ISBN 978-605-172-174-3 (Tk) - ISBN 978-605-172-179-8 • *Türkçesi*: Mete Ergin
Düzeltilme: Dilan Keyvan - Günnur Aksakal - Yağmur Yıldırım
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Aralık 2016 • *İkinci Basım*: Ekim 2017
© Yordam Kitap, 2016

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • Faks: 0212 528 19 09
W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat

Baskı: Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti. (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122

SAVAŞ VE BARIŞ

ROMAN

ÜÇÜNCÜ CİLT
(ÜÇÜNCÜ KISIM)

BİRİNCİ BÖLÜM

I

1811 yılının sonlarından başlayarak Batı Avrupa'nın hükümdarları silahlanmaya hız vermiş, askeri yığınakları artırmışlardı; 1812 yılında, ulaştırma ve iâşe hizmetlerinde çalışanları da hesaba katınca sayıları milyonlara varan bu kuvvetler doğuya, 1811'den beri Rusların da yığınak yapmakta olduğu Rus sınırına doğru harekete geçti. 1812 yılı Haziran ayının 12'sinde Batı Avrupa kuvvetleri Rus sınırlarını aştılar ve savaş başladı. Başka bir deyişle, insan aklıyla da, insan doğasıyla da bağdaştırılamayacak bir olay meydana geldi. Milyonlarca insanın karşılıklı olarak bu savaşta işlediği suçların, ihanetlerin, aldatmaların, soygunların, kalpazanlıkların, sahteciliklerin, yağmacılıkların, kundaklıkların ve cinayetlerin sayısı dünyadaki bütün mahkemelerin kayıtlarında yer alan suçların toplam sayısını aştığı halde, bu suçları işleyenler o sırada yaptıklarını hiç de suç saymıyorlardı.

Bu olağanüstü olaya yol açan neydi? Hangi nedenlerle çıkmıştı bu olay? Bilgilerinin doğruluğuna safça güvenen tarihçiler bunun nedenleri olarak Oldenburg Dükü'ne yapılan haksızlığı, İngiltere ile ticaret yasağı getiren Avrupa Sistemi (Kara Avrupa'sı Sistemi) anlaşmasına uyulmayışı, Napolyon'un tutkularını, Aleksandr'ın ödün vermez tutumunu, diplomatların yaptığı yanlışları vb. sayar dökerler.

Eğer iş tarihçilerin dediği gibi olsaydı, resmî görüşmeler ile ziyaret saati arasında kalan boş zamanda Metternich, Rumyantsev ve Talleyrand'ın azıcık zahmete girip biraz daha tedbirli bir dille daha değişik bir nota kaleme almaları veya Napolyon tarafından Aleksandr'a, "*Monsieur mon frère*,"* Oldenburg Dükü'ne dukalığını

* Fr. Bey kardeşim. -çev.

geri vermeye hazırım,” diye bir yazı yollanması yeterli olur, savaş filan da çıkmazdı.

O dönemde yaşayanların durumu bu gözle görmeleri bizler için anlaşılır bir şeydir. Savaşın nedenini Napolyon’un doğallıkla İngiltere’nin entrikalarına bağlamasını (ki, St. Elen Adası’nda böyle demişti Napolyon) anlayışla karşılayabiliriz. İngiliz parlamentosunun savaş nedeni olarak Napolyon’un tutkusunu sorumlu tutmalarını da anlarız. Oldenburg Dükü’ne göre savaşın nedeni kendisine yapılan haksızlıktı; tüccarlara göre savaşa yol açan neden, Avrupa’yı mahvetmekte olan Avrupa Sistemi idi. Generaller ile askerliği meslek edinmiş kimseler ise, sırf kendileri işsiz kalmasın diye savaş çıkarıldığını düşünmeye kadar vardırılabirlerdi işi; öte yandan, zamanın meşrutiyet yanlısı kalabalıkları, “*les bon principes** ihya edilmelidir, bunun için de savaş gereklidir” diye düşünürlerdi; günün diplomatlarına göre ise savaşın nedeni, 1809 yılında Rusya ile Avusturya arasında bağıtlanan antlaşmanın Napolyon’dan akıllıca saklanmış ve 178 sayılı memorandumun acemice kaleme alınmış olmasıydı. Bütün bu nedenleri ve bunlara benzer –sayıları sürü sürü değişik görüş sahibinin sayısı kadar olan– binbir nedenin ortaya atılmasını, o günkü insanların savaşı böyle türlü türlü nedenlere bağlamasını anlayışla karşılayabiliriz; ne var ki, çoktan olup bitmiş böyle bir olayı bütün boyutlarıyla ele alarak üzerinde düşünen, bunun basit ve basit olduğu kadar da korkunç anlamına ulaşmaya çalışan bizlere, savaş sonrası kuşağına, bu nedenlerin yeterli gelmemesi gerekir. Sırf Napolyon’un tutkuları vardı diye, sırf Aleksandr inadından dönmedi diye, İngiltere’nin politikası kurnazlığa dayanıyordu ya da Oldenburg Dükü’ne haksızlık yapıldı diye milyonlarca Hıristiyan’ın birbirini öldürmesi, birbirinin gözünü oyması bizim için anlaşılır şey değildir. İleri sürülen bütün bu nedenlerle, insanların fiilen birbirini kırması, birbirinin gözünü oyması arasındaki ilintiyi kavrayamıyoruz biz: Oldenburg Dükü haksızlığa uğradı diye neden binlerce adam Avrupa’nın bir yanından kalkıp gelerek Smolensklileri ve

* Fr. Doğru ilkeler. –çev.

Moskovalıları kılıçtan geçirsin, kentleri, köyleri yağmalasın ve onlar tarafından öldürölsün, bunu anlayamıyoruz.

İncelemeler ve araştırmalar içinde kaybolan tarihçilerden olmadığımız için olgulara bulanıklaşmamış bir sağduyu ile bakabilen bizler –savaşı yaşayan kuşağın torunları– için sayılamayacak kadar çok savaş nedeni görünüyor ortada. Bu nedenleri bulup ortaya çıkarmak için araştırmayı yoğunlaştırdıkça daha başka nedenlerle karşılaşyoruz; ayrı ayrı her bir neden ya da bütün bir nedenler dizisi bize hem kendi içinde geçerli görünüyor hem de (aynı zaman dilimi içinde yer alan başka nedenlerin katkısı göz önünde bulundurulmazsa) bir başına böylesine büyük bir olayı yaratabilecek güçten yoksun oluşları ve olayın büyüklüğü yanında pek küçük kalışları bakımından aynı derecede dayanaksız geliyor. Bize göre şu ya da bu Fransız onbaşısının terhis olduktan sonra ikinci kez askerlik yapmayı isteyip istememesinin savaş nedeni olarak taşıdığı önem de, en az Napolyon’un kuvvetlerini Vistöl’ün ötesine çekmek istemeyişi kadar, Oldenburg Dükü’ne dukalığını geri vermeyi reddedişi kadar büyüktür; çünkü eğer o onbaşı ikinci kez askere gitmeyi reddetseydi, onu bir ikincisi, üçüncüsü ve binlerce onbaşı, binlerce er izleyecek, Napolyon’un ordusu küçülecek, dolayısıyla da savaş olmayacaktı.

Eğer Napolyon, Vistöl’ün öbür yanına çekilmesini isteyenlerin bu isteklerini kendine bir hakaret sayıp ordularına ilerleme emrini vermeseydi savaş çıkmazdı. Ama Napolyon’un ordusundaki çavuşların tümü ikinci sefere katılmayı reddetseler savaş yine çıkmazdı. İngiltere’nin entrikaları olmasa; Oldenburg Dükü olmasa; Aleksandr aşağılandığı duygusuna kapılmasa; Rusya’da mutlakiyet yönetimi bulunmasa; Fransa’da devrim yapılmış olmasa, devrimi izleyen imparatorluk ya da Fransız Devrimi’ne yol açan tüm nedenler olmasa vb. yine çıkmazdı savaş. Bütün bu nedenlerin herhangi birinin bulunmayışı durumunda hiçbir şey olmayacaktı. Oysa bütün nedenler –binlerce neden– bir araya gelince olanlar oldu. Yani, hiçbir neden bir başına savaşa yol açmış değildir: Savaş, bütün nedenlerin bir araya gelişinin doğal bir sonucuydu. Bundan

dolayıdır ki, tıpkı yüzlerce yıl önce doğudan batıya akın edenlerin hemcinslerini öldürdüğü gibi, bu kez de insanlıklarını ve sağduyularını inkâr eden on binlerce insan batıdan doğuya akın ederek hemcinslerini kılıçtan geçirmiştir.

Savaşın çıkıp çıkmayacağı sorusu Napolyon'un ya da Aleksandr'ın iradesine bağlı gibi görünüyor idiye de, aslında bu iki hükümdar da en az kura neferleri kadar ya da seferberlik yüzünden silah altına alınanlar kadar davranış özgürlüğünden, davranış bağımsızlığından yoksundular. Başka türlü de düşünülemez zaten; zira Napolyon'la Aleksandr'ın (savaşma ya da savaşmama kararını verebilecek biricik kişiler oldukları varsayılan bu iki insanın) iradelerinin eyleme dönüşebilmesi için sayılamayacak kadar çok ve birbirini tamamlayan koşulun bir araya gelmesi gerekiyordu; bu koşullardan biri bile eksik kalsa o olay olmazdı. O olayın olabilmesi, sayılamayacak kadar çok, çeşitli, karmaşık nedenlerin etkisi altında kalan ve gerçek gücü ellerinde bulunduran milyonlarca insanın –silahlarını ateşleyen, erzakı taşıyan, topları ulaştıran insanların– bu iki zayıf bireyin iradelerini yerine getirmeyi isteyip istememesine bağlıydı.

Akıl dışı tarihsel olayları (başka bir deyimle, içindeki akıl payını göremediğimiz olayları) açıklayabilmek için ister istemez kaderciliğe bel bağlıyoruz. Çünkü bu gibi tarihsel olaylara biz ne kadar akla uygun nedenler yakıştırmaya çalışırsak, bunlar o derece akıl dışı, o derece anlaşılmaz bir nitelik kazanıyor.

Her insan kendisi için yaşar, kişisel amaçlarına ulaşmak için özgürlüğünden yararlanır ve şu ya da bu eylemi yapıp yapmamakta her an özgür bulunduğuna tüm benliğiyle inanır; ne var ki, o eylem, yapıldığı ve belli bir zaman kesiti içinde gerçekleştiği anda insanın iradesinden çıkıp tarihin malı olur; tarih içinde ise o eyleme artık özgür irade ürünü diye değil, yazgı ürünü diye bir anlam giydirilir.

Her insan yaşamının iki yüzü vardır: Bunlardan biri, insanın çıkarlarının soyutluğu oranında davranışlarında özgür kaldığı bireysel yaşamıdır; öbürü de maddi çıkarların söz konusu olduğu

sürü yaşamıdır ki, burada insanoğlu ona dayatılan yasalara ister istemez boyun eğmek zorundadır.

İnsanoğlu kendisi için yaşarken bilinçlidir, ama tarihsel ya da toplumsal amaçların gerçekleştirilmesinde bir alet olarak hizmet ederken bilinçsizdir. İnsanoğlunun bu alanda attığı adımı geri döndürme özgürlüğü yoktur ve onun eylemi kendi dışındaki milyonlarca insanın eylemiyle aynı ana rastladığı için tarihsel bir anlam kazanır. İnsanoğlu toplum içinde ne kadar yükseksin, başkalarıyla ilişkisi ne kadar çoksa, elinde tuttuğu güç ne kadar büyükse, attığı her adımın ve girdiği her eylemin kaçınılmaz bir biçimde yazgının ürünü olduğu görüntüsü de o oranda kuvvet kazanır.

“Kralların yüreği Tanrı'nın elindedir.”

Kral ise tarihin kölesidir.

Tarih –yani insanoğlunun sürü içindeki, toplum içindeki bilinçsiz yaşamı– amacını gerçekleştirmekte alet olarak kullandığı kralın yaşamının her anını kendi elinde tutar.

• • •

O sırada, 1812’de Napolyon-Aleksandr’ın ona son yazdığı mektupta belirttiği gibi – *verser (ou ne pas verser) le sang de ses peuples** kararının tamamıyla kendisinde bulunduğu her zamankinden çok inanıyordu ve kendi özgür iradesiyle hareket ettiğini sanıyordu, ama aslında tüm dünya için –tarih için– yapılması kaderde yazılı olanı yapmaya onu zorlayan kaçınılmaz yasaların elinde hiçbir zaman bu kadar oyuncak olmamıştı.

Batılı insanlar hemcinslerini öldürmek amacıyla akın akın doğuya yürümekteydi. Doğuya doğru bu yürüyüşü ve savaşı başlatmak, aynı zamanda eşgüdüm altında tutmak için ise, rastlantıların çakışması yasası gereği binlerce küçük neden bir araya gelmişti: Avrupa Sistemi’ne** uyulmayışının doğurduğu öfke; Oldenburg Dükü’nün hataları; birliklerin Prusya’ya girmesi (ki bunu Napolyon silah yoluyla barış sağlamaya yönelik bir adım sayıyordu);

* Fr. Halkının kanını dökmek (ya da dökmemek) –çev.

** İngiltere’ye ticari ambargo uygulanmasını öngören “Kıta Avrupa’sı Sistemi”.–çev.

Fransız İmparatorununun savaş tutkusu, savaşmanın onda artık bir alışkanlık haline gelmiş bulunması ve bütün bu nedenlerin aynı zaman dilimi içinde (yapılan hazırlıkların büyüklüğü, harcanan paraların çokluğu karşısında kendinden geçercesine bunların büyüüne kapılan) halkının eğilimiyle çakışması, aynı zamanda da yapılan onca harcamayı çıkarma gerekliliği. Bunlara bir de, Dresden’de şatafatlı gösterilerle karşılanan Fransız İmparatoruna gösterilen saygının baş döndürücü etkisini ve –o çağda yaşayanların kanısına göre içtenlikle barış sağlama amacıyla yürütülen, ama gerçekte her iki tarafın gururunu yaralamaktan öteye gitmeyen– diplomatik görüşmeleri, ayrıca, savaşın yazgısal amacına uyacak biçimde gelişerek aynı zaman dilimi içinde bunlarla üst üste binen daha başka milyonlarca mini mini nedeni eklemek gerekir.

Olgunlaşan elma niçin düşer dalından? Onu düşüren, yer çekimi gücü müdür? Sapı kuruduğu için mi düşer? Güneşte kuruduğu için mi, sapının taşıyamayacağı kadar ağırlaştığı için mi, rüzgârın sallaması yüzünden mi, yoksa ağacın dibinde duran çocuk onu yemek istediği için mi?

Bunların hiçbiri bir başına bir neden oluşturmaz. Bu nedenler bir araya gelerek, doğadaki bütün organik varlıkların yaşam sürecini içinde barındıran koşullar sistemini oluşturur. Elmanın, hücre dokuları çürüdüğü vb. gibi nedenlerle düştüğü sonucuna varan botanik bilgini de, ağacın altında duran ve kendisi onu yemek istediği, düşsün diye dua ettiği için elmanın düştüğüne inanan çocuk kadar haklı ya da haksızdır. Aynı biçimde, Napolyon’un canı öyle istediği için Moskova’ya sefer açtığını ve Aleksandr onun mahvolmasını istediği için mahvolduğunu ileri süren tarihçi de, binlerce ton ağırlığındaki toprak kitlesinin zaten altının yeterince oyulduğu ve dokunulsa yıkılacak duruma geldiği için son kazmacının son kazma vuruşu nedeniyle göçtüğünü söyleyen biri kadar haklı ya da haksızdır. Tarihsel olaylar içinde yer alan –sözüm ona– büyük adamlar, o olaya bir ad verebilmek için kullanılan birer etiketten başka bir şey değillerdir; bu adamların o olayla aralarındaki ilişki de, etiketle olay arasındaki ilişkiden zerrece fazla değildir.

Kendileri özgür iradeleriyle davrandıklarını sansalar da, hiçbir davranışları aslında özgür olmayıp, ezelden çizilmiş bir yazgıyla tarihin genel akış kanalı içinde tutsak olarak hareket ederler.

II

Napolyon, Dresden’de üç hafta kalıp, bu süre içinde saray halkının arasına birçok prens, birçok dük ve hatta bir de imparator kattıktan sonra 29 Mayıs’ta* ayrıldı kentten.

Kentten ayrılmadan önce Napolyon, iltifatlarını hak eden prenslere, krallara ve imparatorlara iltifatlarını bol bol yağdırmış, kendisini o kadar hoşnut bırakmayan prenslerle kralları haşlamış, başka krallardan ele geçirdiği elmaslarla incileri kendi malı gibi Avusturya İmparatoriçesine armağan etmiş ve (Napolyon’un Paris’te bir başka karısı olduğu halde kendisini Napolyon’un karısı sayan) İmparatoriçe Marie Louise’i (Napolyon’un özel tarihçisinin anlattığına göre) –bu ayrılığa katlanamayacakmış gibi görünen Marie Louise’i– sevecenlikle kucaklayıp, büyük üzüntü içinde bırakarak yola çıkmıştı.

Diplomatların barışın sağlanacağına hâlâ kesinlikle inandıkları; bu yolda canla başla çaba harcadıkları; İmparator Napolyon da Aleksandr’a *Monsieur mon frère* diye başlık attığı bir mektup yazarak onu savaş istemediğine inandırmaya çalıştığı ve Aleksandr’ı her zaman sevgi ve saygıyla andığını belirttiği halde, bizzat ordu-

* “...Mayısta ayrıldı kentten.” Burada Tolstoy, herhalde dikkatsizlikten, tarihi, Yeni Usule göre, yani Rusya’da 1917’den sonra kabul edilen Gregoryen takvimine göre veriyor, ama birkaç cümle sonra yine eski usul takvime dönüyor; tüm roman boyunca da zaten eski usul takvimi kullanmıştır Tolstoy. Dikkat edilecek olursa, tarih yeni usule göre verildiğinde, Napolyon, işleri dolayısıyla (her birinde bir iki gün geçirdiği) Posen, Thorn, Danzig ve Königsberg üzerinden Rus sınırına topu topu 11-12 günde gelmiş oluyor ki, bin kilometreye yakın bir yolu (kentlerde oyalanınca) bu süre içinde o günkü koşullarda almak olanaksızdı. Nitekim, eski usul ile yeni usul takvim arasındaki 12 günlük fark eklenince, gerçek yolculuk süresi yani, kitapta belirtilenin iki katı olan 24 gün elde edilir. Napolyon’un Dresden’de bulunduğu, kendisini görülmemiş şatafatla karşılayıp saygılar sunan yeni müttefiklerinin en önemlileri üç taneydi: Avusturya Kralı, Prusya Kralı ve Saksonya Kralı. –çev.

sunun başına geçmek için yola çıkmış bulunuyor ve ulaştığı her durak yerinden, birliklerinin batıdan doğuya hareketinin hızlandırılması için emir üstüne emir tazeliyordu. Koruma birliği eşliğinde ve saraylılarla, yaverlerle çevrili olarak üç çift atın çektiği büyük bir kupa arabasında, Posen (Poznan), Thorn (Torun), Danzig, Königsberg üzerinden gidiyordu. Uğradığı bu kentlerin hepsinde onu binlerce kişi büyük bir merak ve coşkuyla karşılıyordu.

Ordu batıdan doğuya ilerliyor, her durak yerinde atlarının altısı birden değiştirilen kupa arabası da Napolyon'u aynı yöne taşıyordu. 10 Haziran'da ordusuna yetişen Napolyon, Polonyalı kontlardan birinin Vilkaviski ormanındaki köşkünde kendisi için hazırlanan dairede geçirdi geceyi.

Ertesi gün orduyu geride bıraktı, Niemen kasabasına geldi, orada sırtına Polonya üniforması geçirdi, bir faytonla Niemen Irmağı kıyısına indi; ordusunun ırmağı aşacağı yeri kendisi seçmek istiyordu.

Irmağın karşı yakasında devriye gezen Kazakları (*les Cosaques*), göz alabildiğine uzanan bozkırı (*les Steppes*) görünce, bu koskoca bozkırın ortasında tıpkı bir zamanlar Büyük İskender'in üzerine yürüdüğü İskitler İmparatorluğu gibi büyük bir imparatorluğun başkenti olarak yükselen Moskova –*Moscou, la ville sainte**– aklına geldi ve strateji kurallarını da, diplomasi kurallarını da elinin tersiyle bir yana iterek ansızın, ordusuna ileri harekât emri verdi; birlikleri ertesi gün Niemen'in öbür yakasına geçmeye başladılar.

Napolyon, 12 Haziran'da, Niemen'in dik bir yamaç halinde yükselen sol yakasında o gün kurulmuş olan çadırından sabah erkenden çıktı, eline teleskopik bir dürbün alıp birliklerini seyretmeye koyuldu; Vilkaviski ormanından sel gibi çıkan birlikler, Niemen üzerine kurulan üç tombaz köprüden akın akın karşıya geçiyordu. İmparatorlarının orada bulunduğunu bilen askerlerin gözleri hep onu arıyor ve dik yamacın hemen üstünde, maiyetinden ayrı olarak bir başına dikilen imparatorlarını sırtındaki kurşunu kaputtan ve kenarları kalkık şapkasından tanır tanımaz kendi şapkalarını havaya atıp, "*Vive l'Empereur!*" diye haykırıyorlardı. Onları göz-

* Fr. Kutsal kent, Moskova. –çev.

den saklayan ormanın içinden, düzenli sıralar ve saflar halinde, arkası bir türlü kesilmeyen sel gibi akın akın çıkıp üçe ayrılıyor, üç köprüden Niemen'in karşı yakasına geçiyorlardı.

Toplumun çeşitli katmanlarından gelme, karakterleriyle, kişilikleriyle değişik değişik genç, yaşlı insanların oluşturduğu birliklerden şöyle sesler yükseliyordu:

“Eh, asıl ilerleme şimdiden sonra başlıyor işte! Zaten dizginleri kendisi ele aldı mı işler kızıyor demektir! Vay be! İşte, ta kendisi!.. *Vive l'Empereur!* Asya bozkırları dedikleri buymuş demek! Berbat memleket, canım... *Au revoir*, Beauché; Moskova'daki en güzel sarayı sana ayıracağım. *Au revoir!* Şansın açık olsun!.. İmparatoru gördün mü? *Vive l'Empereur... pereur!** Bak, Gerard, eğer beni Hindistan valisi yaparlarsa, ben de seni Keşmir bakanı yaparım, sözüm söz! *Vive l'Empereur!* Hurra!.. Hurra!.. Hurra!.. Bak bak! Şu uyuz Kazaklara bak nasıl da kaçıyorlar! *Vive l'Empereur!* İşte, orada duruyor! Görebiliyor musun? Ben onu iki kez yakından gördüm; nah böyle, tıpkı seni gördüğüm gibi. Küçük onbaşı, hey... sana diyorum; kıdemlilerden birine nişan takıyordu... *Vive l'Empereur!* Hepsinin yüzlerinde de aynı ortak duygular okunuyordu: Çok uzun zamandır beklenen seferin başlamış olmasından duyulan sevinç ve gri kaputuyla yamacın tepesinde dikilen adama duyulan sevgi, bağlılık, hayranlık...

13 Haziran'da Napolyon'un altına pek iri olmayan safkan bir Arap atı çekildi. Atına atlayan Napolyon dört bir yandan kendisine tezahürat yapan askerlerinin kulakları sağır eden coşkun bağırışları arasında dörtlü köprülerden birine doğru sürdü; askerlerinin sevgi gösterilerini engellemesine olanak bulunmadığı için bu bağırışlara zoraki katlandığı her halinden belliydi, çünkü her gittiği yerde peşini bırakmayan bu bağırışlar, bu gürültü onu rahatsız ediyor, ordusunun başına geçtiği günden beri kafasını meşgul eden askerî konuları rahat rahat düşünmesine engel oluyordu. Tombazlar üzerine kurulu, hafif hafif sallanan köprülerden birinden karşı yakaya geçti, atını sert bir hareketle sola çark ettirip, ona

* Fr. “Yaşasın İmparator... tor!” Haykırışların yankı yaptığı belirtiliyor. -çev.

yol açmak için coşkunu bir sevinçle atlarını askerlerin üzerine süren avcı muhafız süvarilerinin ardından dörtnala Kovno yönüne doğru atıldı. Viliya Irmağının oldukça geniş bir yerinde konaklamış olan Polonyalı Uhlan* Alayının yanına varınca durdu.

Onu görebilmek için saflarını bozan, birbirlerinin üzerine yüklenen Uhlanlar kendilerinden geçmişçesine, “*Vivat!*”** diye haykıyorlardı.

Napolyon başını bir akıntı yukarı, bir akıntı aşağı çevirerek ırmağı inceledi, atından indi, kıyıdaki bir kütüğün üstüne oturdu. Ağzını açmaksızın yaptığı bir işaret üzerine hemen koşturulan teleskobik dürbünü aldı ve mutluluk içinde koşa koşa yanına gelen genç saraylının omzuna dayayarak karşı yakayı gözlemeye başladı. Daha sonra kütüğün üstüne açtığı bir paftanın üzerine eğilerek büyük bir dikkatle incelemeye koyuldu. Başını kaldırmaksızın bir şeyler söyledi, bunun üzerine yaverlerinden ikisi dörtnala Uhlan Alayına doğru at sürdüler.

Yaverler dörtnala alayın yanına varınca, saflar arasında hemen meraklı mırıltılar yükseldi: “Neymiş? Ne demiş?”

Napolyon, ırmağın geçit veren bir yerini bulmaları ve oradan karşıya geçmeleri emrini yollamıştı Polonyalı süvari alayına. Yakışıklı, yaşlıca bir adam olan Polonyalı süvari alayı komutanı heyecandan kıpkırmızı kesilen yüzüyle, aynı zamanda kekeleyerek, geçit veren bir yer aramaktansa, alayını ırmağı yüzerek geçirtmesine izin olup olmadığını sordu yavere. Ata binmesine izin versinler diye yalvaran küçük bir oğlan çocuğu gibi, ırmağı İmparatorun gözü önünde yüzerek geçmek için âdeta yalvarıyordu koskoca albay; izin verilmeyecek diye ödü kopuyordu. Yaver, böylesine büyük bir çabanın göze alınmasından İmparatorun herhalde hoşnutsuzluk duymayacağı cevabını verdi.

Daha yaver lafını bitirir bitirmez, o yaşını başını almış pala bıyıklı albay mutluluktan gözleri parlayarak kılıcını kaldırdı, “*Vivat*” diye bir nara patlatıp Uhlanlarına kendisini izlemeleri komutunu

* Uhlan: Türkçe “Oğlan” sözcüğünden alınmış olup, Polonya (Leh) süvarilerine ve genel olarak kılıç yanı sıra mızrak da taşıyan süvarilere verilen addır. –çev.

** Lehçe, “Yaşla!” –çev.

verdikten sonra atını dörtnala ırmağa sürdü. Huysuzlanan atını öfkeyle mahmuzlayıp suya atlattı ve atıyla birlikte yüzerken, akıntının hızlandığı derin bölüme doğru sürüklenmeye başladı. Yüzlerce Polonyalı süvari eri de onun arkasından dörtnala suya atılar kendilerini. Akıntının hızlı olduğu soğuk ırmakta o derin bölümün korkutucu bir görünüşü vardı. Atlarından yuvarlanan süvari erleri birbirlerine tutunmaya çalışıyorlardı. Atların bir bölümüyle birlikte süvarileri de boğulup gitmişti; geriye kalanlar, kimi eyerlerinin üstünde, kimi atların yelelerine yapışmış, canlarını dışlerine takarak yüze yüze karşı kıyıya çıkmaya çabalıyorlardı. Bir kütüğün üstünde oturan ve onların ne yaptığına bakmaya bile gönül indirmeyen o adamın gözleri önünde ve topu topu beş altı yüz metre aşağıda ırmağın geçit verdiği bir sığlık olmasına rağmen, o derin yerde yüzerek ırmağı geçmeye çalışırken boğulmaktan gurur duyuyorlardı sanki. Geri dönen yaver uygun bir anı kollayıp İmparatorun dikkatini Polonyalıların onun uğruna giriştikleri bu bağlılık gösterisine çekince, gri kaputlu ufak tefek adam ayağa kalktı, Berthier'yi yanına çağırdı ve kıyıda bir aşağı, bir yukarı dolaşarak Berthier'ye talimat vermeye girişti; arada bir de, dikkatini dağıttıkları için hoşnutsuz bir ifadeyle, Uhlanlara bakıyordu.

Ta Afrika'dan Moskova bozkırlarına kadar, dünyanın neresinde bulunursa bulunsun, hayranlıklarından çılgına dönen insan kalabalıkları önünde sadece görünümünün bile onlara en akıl almaz, en delice işleri yaptırmaya yeteceğini çok iyi biliyordu ve şu anda gördükleri bunun ilk kanıtı değildi. Atını emretti ve binip konak yerine döndü.

Kayıklarla imdatlarına gidilmesine rağmen kırk kadar Uhlан askeri boğulmuştu ırmakta. Askerlerin çoğu yüze yüze gerisin geriye, suya atladıkları kıyıya çıkmıştı. Albayla birlikte az sayıda asker karşıya varabilmiş ve tırmanmak zorunda kaldıkları kıyıya çok zor çıkabilmişlerdi. Kıyıya sıırılsıklam çıkar çıkmaz da kendilerini dünyanın en mutlu insanları sayarak, demin Napolyon'un bulunduğu yana doğru dönüp kendilerinden geçercesine, "Vivat!" diye haykırmışlardı, ama Napolyon orada değildi artık.

Napolyon o akşam –biri, Rusya’da piyasaya sürülmek üzere bastırılmış kalp paraların bir an önce gönderilmesi, öbürü de, üzerinde Fransız mevzilerine ait bilgiler içeren bir mektupla yalanan bir Saksonyalının kurşuna dizilmesi için– iki emir yazdırırken, gereksiz yere askerlerini suda boğduran Polonyalı albayın, (başında bizzat Napolyon’un bulunduğu) *Legion d’honneur** kaydedilmesi talimatını da araya sıkıştırıverdi.

“*Quos vult perdere dementat.*”**

III

Bu arada Rusya İmparatoru bir ayı aşkın bir süredir Vilna’da zamanını birliklerini denetlemekle, manevralar yaptırmakla geçiriyordu. İmparator sırf savaş hazırlıklarına göz kulak olmak için Petersburg’dan geldiği ve savaşın yakında çıkacağını herkes bildiği halde, savaşmak için hiçbir şey hazır değildi. Genel bir harekât planı yoktu. Önerilen çeşitli planlar arasında zaten kararsız kalmışken, İmparatorun bir ayı genel karargâhta geçirmesi üzerine bu kararsızlık büsbütün artmıştı. Üç ordunun üçünün de başında birer ordu komutanı*** bulunmakla birlikte bir ordular grubu komutanı, bir başkomutan yoktu; bu sorumluluğu İmparator da üstlenmek istemiyordu.

İmparatorun Vilna’da kalışı uzadıkça, herkes beklemekten usandığı için, savaş hazırlıklarıyla ilgili çalışmalar da gittikçe ağırdan alınıyordu. İmparatorun çevresini alanların durumlarına bakılınca, bunların bütün çabalarının, İmparatora hoşça vakit geçirtmeye ve yaklaşan savaşı unutturmaya yönelik olduğu görülüyordu.

* *Legion d’honneur*: 1802 yılında Napolyon tarafından kurulan Şeref Fırkası ve adını buradan alan, çeşitli rütbeleri içeren nişan. Napolyon, kurucusu olduğu bu firkanın başkanıydı. –çev.

** Lat. “Tanrılar, mahvedecekleri kişinin önce aklını alırlar.” –çev.

*** Sözü edilen üç ordu şunlardı: 1) Barclay de Tolly komutasındaki Batı ordusu; 2) Daha güneyde bulunan, Bagratyon’un komutasındaki ordu ve 3) Avusturya sınırında, Tarmasov’un komutasına verilmek üzere tertiplenen ve yedekte tutulması düşünülen ordu. Çiganov’un komutasındaki dördüncü ordu, Türkiye ile savaş yeni bittiği için hâlâ Türkiye’de bulunuyordu ve Rusya’ya ancak Napolyon’un Moskova’dan çekilişi sırasında ulaşabildi. –İngilizce çev.

1812 Savaşı

Napolyon'un ileri harekâtı ———

Napolyon'un çekiliş yolu - - - - -

Haziran ayı içinde gerek Polonyalı ayan, gerek saraylılar, gerek bizzat İmparator tarafından birçok balo, birçok şölen verildikten sonra Polonyalı erkândan birinin aklına nereden geldiyse, İmparator onuruna bir de onun yaverleri tarafından yemekli bir balo düzenlenmesi fikri geldi. Fikir herkesin hoşuna gitti. İmparator da izin verdi. Yaverler, baloya katılmak isteyenlerin adlarını yazarak onlardan para toplamaya başladılar. İmparatorun en çok hoşlandığı hanımefendilerden birine baloda ev sahibeliği yapma görevi verildi. Aynı zamanda Vilna ilinin büyük toprak sahiplerinden biri de olan Kont Benningsen, şölen için kendi kır evini tahsis etti ve Kontun sayfiye yeri olan Zakret'te yapılacak şenlikler –balo, ak-

şam yemeği, sandal gezintileri ve donanma- için 13 Haziran tarihi kararlaştırıldı.

Napolyon'un Niemen'i geçme emrini verdiği ve öncülerinin Kazakları önlerine katıp sürerek Rus sınırını aştıkları günün gecesi, Aleksandr, yaverlerinin Kont Benningsen'in çiftlik evinde verdikleri şölende gönül eğlendiriyordu.

Son derece eğlenceli, son derece gösterişli, parlak bir şölendi. Bu işlerden anlayanların dediklerine göre, bir yerde bu kadar çok sayıda, bu kadar güzel hanımın bir araya toplandığı hemen hemen hiç görülmemiş bir şeymiş. İmparator Hazretlerinin peşini Petersburg'dan Vilna'ya kadar hiç bırakmayan soylu Rus hanımefendilerinin arasında yer alan Kontes Bezuhova, göz dolduran Rus tipi güzelliğiyle, Polonyalı hanımların zarif güzelliklerini gölgede bırakıyordu. Güzelliğiyle İmparatorun dikkatini çeken Kontes Bezuhova Hükümdar tarafından dansa da kaldırıldı.

Karısını Moskova'da bırakmış olan ve (kendi deyimiyle) "bekâr hayatı" yaşayan Boris Drubetskoy da balodaydı ve kendisi İmparator yaveri olmadığı halde baloya katılma payı olarak oldukça yüklü bir para ödemişti. Artık bol paraya kavuşan ve başkalarının koltuğu altına girmesine gerek kalmayan Boris, yüksek saygınlığa erişmiş bir kişi olarak yaşlılarının en saygınıyla aynı düzeyde görüyordu kendini. Uzun zamandır görmediği Kontes Bezuhova'yla Vilna'da karşılaşınca yine onunla sık sık görüşmeye başlamıştı Boris; bu görüşmelerde geçmişten pek söz açmıyorlar ve Elen o sırada zaten çok önemli kişilerin ilgi alanı içinde bulunduğu, Boris de daha yeni evli olduğu için, birbirlerini eskiden beri tanıyan iki kişinin ahablığı çerçevesi dışına çıkmıyordu ilişkileri.

Gece yarısı olduğunda dans hâlâ devam ediyordu. Kendine uygun bir kavalie seçemeyen Elen, mazurkayı birlikte yapmak için Boris'e kendisi teklifte bulundu. Mazurka dansının üçüncü çiftini oluşturuyorlardı. Elen'in altın sırma işlemeli siyah tül giysisinin açık bıraktığı göz kamaştırıcı omuzlarına duygusuz, soğuk bir ifadeyle bakarak bir yandan onunla eski ortak tanıdıklar üzerine çene çalan Boris, bir yandan da farkında olmadan, aynı zamanda kimsenin dikkatini de çekmeden, aynı salonda bulunan İmpara-

toru izliyordu aralıksız. Dans etmeyen İmparator kapı ağzında dikilmiş, kâh bir çifti, kâh başka bir çifti durduruyor, tamamıyla kendine özgü zarif tavrıyla iltifatlar ediyordu.

Boris, tam mazurka başladığı sırada maiyet erkânı içinde İmparatorun en yakınlarından biri olan Yaver General Balaşev'in, İmparatorun yanına gittiğini ve Polonyalı bir hanımefendiyle konuşmakta olan İmparatora, bütün görgü kurallarının dışına çıkarak, iyice sokulduğunu gördü. Hanımefendiyle konuşmasını bitiren İmparator, yaverine sorar gibi bir baktı ve onun görgü kurallarını hiçe sayarak kendisine bu kadar sokulması için çok önemli bir nedenin bulunması gerektiğini anlayarak hanımefendiyi başıyla selamladıktan sonra Balaşev'e döndü. Daha Balaşev sözünü bitirmeden İmparatorun yüzünde büyük bir şaşkınlık belirdi. Balaşev'i kolundan tuttu ve ona yol açmak için iki yana çekilerek hemen hemen yedi metrelik bir koridor oluşturan insanları âdeta gözü görmeksizin yaverini salonun öbür yanına götürdü. Hükümdar, Balaşev'le birlikte salondan çıkarken Arakçeyev'in suratının nasıl allak bullak olduğu Boris'in gözünden kaçmadı. Arakçeyev kaşlarının altından hükümdara doğru bakmış ve İmparatorun kendisine bir şey söylemesini bekler gibi, kırmızı burnunu çeke çeke kalabalıktan bir adım öne çıkmıştı. (Boris, Arakçeyev'in Balaşev'i kışkandığını ve önemli olduğu anlaşılan bir haberi İmparatora kendisinden başka birinin iletmesine üzüldüğünü fark etmişti.)

Oysa İmparator, Arakçeyev'e dikkat bile etmeden Balaşev'le birlikte ışıklarla donatılmış bahçeye çıkmış, Arakçeyev de bir eliyile kılıcının kabzasından bastırıp ucunu yerden kaldırdıktan sonra sağına soluna öfkeli nazarlarla baka baka yirmi adım kadar onların arkasından yürümüşü.

Mazurka figürlerini yaparken Boris'in aklı hep başka yerdeydi: Getirilen haberin ne olabileceğini düşünüyor, nasıl etse de haberi başkalarından önce kendisi öğrense diye aklından geçiriyordu.

Kavalyelerin iki dam seçmelerini gerektiren figüre sıra geldiğinde Boris, Elen'in kulağına eğilerek, Kontes Potoçka'yı seçmeyi düşündüğünü, ama Kontesin verandaya çıktığını sandığını söyledi ve parke döşeme üstünde kayan adımlarla, bahçeye merdivenle

bağlanan verandaya açılan kapı ağzına doğru ilerledi; tam kapı ağzına vardığında, İmparatorla Balaşev'in bahçeden dönüp verandaya çıkmakta olduklarını görerek kımıldamadan durdu. İmparatorla yaveri kapı ağzına doğru geliyorlardı. Boris çekilmek istiyormuş da vakit bulamamış gibi numaradan bir telaş gösterdikten sonra, saygılı bir ifadeyle âdeta kapı pervazına sırtına yapıştırarak dikildi, başını öne eğerek bekledi.

İmparator, hakarete uğramış biri gibi, sinirli sinirli cümlesini tamamlamaktaydı:

“Savaş ilan etmeden Rusya’ya girmek! Silahlı son düşman askeri ülkemin topraklarını terk etmeden barış yapmayacağım!”

Boris’e, sanki İmparator bu sözleri söylemekten büyük bir zevk duyuyormuş gibi geldi. İmparator düşüncelerini bu biçimde ifade edebildiği için gerçekten de keyiflenmişti o sırada, ne var ki, Boris’in işittiğini fark edince keyfi kaçtı.

İmparator kaşlarını çatarak, “Sakın bunu kimse bilmesin!” diye ekledi.

İmparatorun bu son cümleyi kendisini hedef alarak söylediğini anlayan Boris göz kapaklarını indirerek başını hafifçe eğdi. İmparator balo salonuna girdi ve yarım saat kadar daha kaldı orada.

Böylece, Fransızların Niemen’i aştıkları haberini ilk öğrenen kişi Boris oldu ve bu bilgisini, başkalarının bilmediği her şeyi kendisinin bildiğini önemli kişilere göstermek için kullanarak onların gözünde saygınlığını biraz daha artırdı.

Boşu boşuna beklemekle geçen bir ayın sonunda, Fransızların Niemen’i aştığı haberinin ansızın, üstelik de bir baloda alınışı pek tepeden inme gelmiş, sarsıcı olmuştur. İmparator haberi ilk duyduğu anda kapıldığı öfke ve alınganlığın etkisi altında duygularını tam olarak yansıttığına inandığı –sonradan çok ünlenecek– sözü bulup söyleyebildiği için çok keyiflenmişti. Gece saat ikide konutuna dönen İmparator, sekreteri Şişkov’u* çağırıp Rus ordusuna bir günlük emir, Feldmareşal Prens Saltikov’a** da bir irade yazma-

* Amiral A. S. Şişkov (1754-1841): Speranski ayrıldıktan sonra onun yerine Devlet Bakanlığı görevine getirilmişti. –cev.

** Feldmareşal Prens N. I. Saltikov (1736-1816): İmparator Aleksandr’ın öğretmenliğini de yapmış olan Mareşal, 1812 yılında Meclis Başkanlığı görevine getirilmişti. –cev.

sını ve iradede, “son silahlı düşman askeri de Rusya topraklarını terk etmedikçe barış yapmayacağı” ibaresine mutlaka yer verilmesini emretmişti.

Ertesi gün de Napolyon’a şu mektup gönderildi:

Monsieur mon frère,

Majestelerine vermiş olduğum sözlere bugüne dek bağlı kalmama rağmen birliklerinizin Rus sınırını aştığını dün öğrendim. Şimdi de, Petersburg’dan Kont Lowrison’ın yolladığı bir mektuptan, Prens Kurakin’in pasaportunu geri istediği günden başlayarak Majestelerinizin kendilerini benimle savaş durumunda saydığını öğrenmiş bulunuyorum. Oysa, Bassano Dükü’nün** Prens Kurakin’e pasaportunu geri vermemek için ileri sürdüğü gerekçelerin bir saldırı vesilesi yapılabileceğini aklımın ucundan bile geçirmemişim. Gerçekten de, büyükelçim, kendisinin de ifade ettiği gibi, pasaportunu isteme yetkisine sahip değildi ve ben bunu öğrenince yaptığını hiç onaylamadığımı bildirdikten başka, görevinin başından ayrılmamasını da emretmiştim kendisine. Majesteleri böyle bir anlaşmazlık yüzünden uluslarımızın kanlarının dökülmesini istemezler ve birliklerini Rus topraklarından çekmeye razı olurlarsa, ben de bu olaya olmamış gözüyle bakarım, böylelikle de aramızda bir anlaşma sağlanabilir. Aksi durumda, Majesteleri, benim tarafımdan hiçbir kışkırtma olmadan girilen bu saldırıyı püskürtmek zorunda kalacağım. İnsanlığı yeni bir savaş felaketinden kurtarabilmek hâlâ Majestelerinin elindedir.*

Sadık vb... vb...

(İmza) Aleksandr.

* Kont A.J.B. Lowrison (1768 -1828): Topçu okulundan Napolyon’un sınıf arkadaşı. Wagram (1809) Savaşı’nda büyük yararlık göstermiş ve Napolyon’un Petersburg nezdindeki Büyükelçiliğini (1811-1812) yapmıştır. 1812 Seferinin büyük bölümünde Napolyon’un yanında bulunmuş, ancak İmparatorun Elbe’den dönüşünde (1815) ona katılmamıştı. Daha sonra Marki unvanı almış ve XVIII. Louis tarafından mareşal yapılmıştır. –çev.

** Duc de Bassano, H. B. Maret (1763-1839): Napolyon’un, 1811-1812 yılları arasındaki Dışişleri Bakanı. –çev.

IV

14 Haziran sabahı saat ikide Balaşev'i yanına çağırılan Çar, Napolyon'a yazdığı mektubu ona okuduktan sonra götürüp eliyle Fransız İmparatoruna teslim etmesini emretti. İmparator, Balaşev'i gönderirken, silahlı son düşman askeri Rus topraklarını terk etmeden barış yapmayacağı sözünü ona bir kez daha tekrar etti ve bu sözleri aynen Napolyon'a iletmesini istedi. Gerçi barış için son bir girişimde bulunurken bu sözlerine mektubunda yer vermenin yakışsız kaçacağını bilecek kadar basireti olan Aleksandr mektubunda yer vermemişti, ama sözlerinin Napolyon'a ağızdan iletilmesi için de kesin talimat vermişti Balaşev'e.

14 Haziran sabahının ilk saatlerinde yanında bir borazancı ve iki Kazakla yola çıkan Balaşev, Niemen Irmağının Rusya yakasındaki Rikonti köyünde mevzilenen Fransız ileri karakoluna şafak sökerken ulaştı. Orada Fransız süvari devriyeleri tarafından durduruldu.

Kırmızı üniformalı, başı kalpaklı bir Fransız hafif süvari gedikli onları durdurmak için ileriden bağırmağa başladı. Emre uymayan Balaşev atını yol boyunca ağır ağır sürerek yoluna devam etmek istedi.

Küfürler savurmaya başlayan gedikli, atını sürüp Balaşev'in önünü kesti ve elini kılıcına atıp Rus generaline kaba bir dille bağıra bağıra, kendisine söyleneni duymadığına göre sağır olup olmadığını sordu. Balaşev adını verdi. Gedikli de yanındaki erlerden birini amirine yolladı.

Bundan sonra Balaşev'le hiç ilgilenmeyen gedikli, Rus generalinin yüzüne bakmadan, arkadaşlarıyla kendi alayını ilgilendiren konuları konuşmaya daldı. Kendisi gibi yüksek tabakadan kişilerle, hükümdarlarla, yüksek memurlarla konuşmaya alışmış, ömrü bunların arasında geçmiş, daha üç saat önce karşılıklı konuştuğu Çar'ın yanından ayrılmış bulunan Balaşev, üstelik de burada, Rus topraklarında düşmanla yüz yüze gelince, daha da kötüsü, kaba kuvvet uygulamaya kalkışan bu düşmanın saygısız, hor gören dav-

ranışıyla karşılaşınca çok tuhaf olmuş, o güne dek hiç duymadığı türden bir heyecana kapılmıştı.

Güneş bulutların arkasından yeni yeni yükselmeye başlamıştı; hava rutubetli ve serindi. Köy yolundan doğru bir sığır sürüsü geliyordu. Toygarlar, art arda su üstüne çıkan mini mini hava kabarcıkları gibi birbirlerini izleyerek, cıvıltılar arasında tarladan havalanıyordu.

Balaşev, çevreyi seyrederek köyden gelecek subayı bekliyordu. Rus Kazakları ve borazancı ile Fransız süvarileri zaman zaman sessizce birbirlerini süzüyorlardı.

Yatağından kaldırıldığı anlaşılan bir Fransız hafif süvari albayı, tüyleri ipek gibi parlayan kır bir küheylanın üstünde, iki süvari eriyle birlikte köyden dörtnala ayrılıp onlara doğru at sürdü. Subay da, erler de, altlarındaki atlar da besili ve bakımlı görünüyordu.

Daha seferin başı olduğu için askerlerin hepsi de barış zamanı manevralarındaki gibi tertemizdiler, kılık kıyafetleri düzgündü; yalnız, kılıklarında belli belirsiz savaş havası taşıyan bir gösterişçilik, davranışlarında da yeni sefere çıkan askerlerin ruh durumunu yansıtan çalımlı bir neşe seziliyordu.

Fransız albayı esnememek için kendini zor tutmakla birlikte Balaşev'e saygılı davrandı; Rus generalinin önemli biri olduğunu belli ki anlamıştı albay. Balaşev'i askerlerinin arasından geçirip ön karakol hattının arkasına götürdü ve İmparatorun konak yerinin çok uzakta olmadığını sandığını, dolayısıyla, İmparatorun huzuruna çıkarılma isteğinin büyük bir olasılıkla hemen yerine getirilebileceğini söyledi.

Rikonti köyünün içinden, Fransız süvarilerinin açık tavlalarının yanından, albaylarına selam durup Rus üniformasına merakla bakan nöbetçilerin ve askerlerin önünden geçerek köyün öbür başından çıktılar. Albay, tümen komutanının buradan iki buçuk kilometre kadar ötede olduğunu, Balaşev'i gideceği yere tümen komutanının ulaştıracağını söyledi.

Güneş artık iyiden iyiye yükselmiş, gülümseyen yüzünü göstermiş, çevrenin yeşilliği de güneş ışınları altında pırıl pırıl meydana çıkmıştı.

Bir bayırı çıkıp, yol kenarındaki bir hanın önünden geçtikleri sırada karşıdan bir grup atlının geldiğini gördüler. Grubun en önünde, koşumları güneşin altında ıslıl ıslıl parlayan yağız bir atın üstünde, sorguçlu şapkasının altından çıkan kıvrıkcık saçları bukle bukle omuzlarına dökülen uzun boylu bir adam vardı. Sırtında kırmızı pelerin bulunan bu adam da bütün Fransızlar gibi üzengiye basan ayaklarını iyice ileriye vererek oturuyordu eyerde. Üzerinde taşıdığı mücevherlerle giysilerinin altın sırmaları parlak haziran güneşi altında ışıldayarak, sorgucunun tüyleri dalgalana dalgalana, dötrnala geliyordu bu atlı.

Bir tiyatro oyuncusunun abartılı cakasıyla dötrnala gelen, altın sırmalarla, bileziklerle, gerdanlıklarla, tüylerle bezenmiş bu süslü püslü atlıyla Baltaşev arasında iki at boyu bir uzaklık kaldığı sırada Julner adındaki Fransız albayı saygılı bir tavırla, “Napoli Kralı!” diye fısıldadı. Gerçekten de gelen, şu sıralarda kendisine “Napoli Kralı” sanı yakıştıran Murat idi. Napoli Kralı denmesi için ortada akıl alır bir neden bulunmadığı halde ona bu sanı yakıştırdıkları, kendisi de buna inandığı için, Murat şimdi eskisinden de azametli bir tavır takınıyordu. Murat, Napoli Kralı olduğuna kendi kendini öylesine inandırmıştı ki, Napoli kentinden ayrılmadan bir gün önce karısıyla caddeden geçerken birkaç İtalyanın ona “*Viva il re!*”^{*} diye tezahürat yapması üzerine, üzgün üzgün gülümseyerek karısına dönmüş ve “Zavallıklar, yarın onları yalnız bırakacağım dan haberleri bile yok!” demişti.

Ama Napoli Kralı olduğuna içtenlikle inanmasına ve yalnız bırakacağı tebaası için üzülmesine rağmen, askerlikteki görevine dönmesi emrini alır almaz, hele Danzig’deki buluşmalarında haşmetli kayınbiraderinden zılgıtı da yiyince (gerçekten de, Danzig’de Napolyon ona şöyle demişti: “Benim usulümce halkı yönetmen için kral yaptım seni, kendi usulünce saltanat süresin diye değil!), alışıık olduğu eski mesleğine hemen seve seve dönüvermiş, en göz alıcı, en şatafatlı, en pahalı giysilerini sırtına geçirip –arabanın okları arasına sokulup da koşumu vurulunca yerinde duramaz hale

* İtalyanca; “Yaşasın Kral!” –cev.

gelen besili ama fazla yağ bağlamamış bir beygir gibi- nedenini kendisinin de bilmediği bir neşe ve gönül hoşnutluğu içinde, nereye gittiğini de bilmeden Polonya yollarında at koşturmaya başlamıştı.

Rus generalini görünce, kıvırcık saçları bukle bukle omuzlarına dökülen başını krallara yakışır azametli bir tavırla şöyle geriye alarak, soran bakışlarını Fransız albayına çevirdi Murat.*

Fransız albayı, adını doğru dürüst söyleyemediği Balaşev'i Majestelerine takdim edip, hangi görevle geldiğini bildirdi.

Rusça adı söylemekte albayın çektiği güçlüğü kendisi rahatça yenmiş gibi özgüven dolu bir ifadeyle, “*De Bal-machève!*”** dedi Kral Hazretleri. Sonra, yine krallara yakışır bir gönül indirmeyeyle, “Sizi tanıdığımı sevindim, General!” diye ekledi.

Ne var ki, Kral Hazretleri yüksek sesle ve hızlı hızlı konuşmaya başlar başlamaz o kral azameti, kral ağırbaşlılığı bir anda uçup gidiyordu ve farkında olmaksızın o hoş sohbet, laubali, doğal haliyle eski Murat olup çıktı. Elini Balaşev’in atının yelesine dayayarak, kendi karar yetkisini aşan bir durumdan ötürü üzüldüğünü belli eden bir tavırla şöyle dedi:

“Eee, General, her şey bir savaş olacağını gösteriyor.”

“Majesteleri, benim Hükümdarım İmparator Hazretleri savaş istemiyor ve siz Majestelerinin de göreceği üzere...” derken, Balaşev, yapmacıklı bir tavırla ikide birde “Majeste,” “Majesteleri” deyimini kullanmaktan kendini alamıyordu; Kral sanını aldığı yeni öğrendiği biriyle konuşurken, genellikle böyle olur insan.

“*Monsieur de Baloçoff*”u yüzünde budalaca bir gülümsemeye dinleyen Murat zevkten neredeyse kendinden geçecek haldeydi. Ama heyhat! Kral olmanın da yükümlülükleri vardır! Hem Rusya'nın eski müttefiki hem de bir kral olarak, Aleksandr'ın özel elçisiyle devlet işleri üzerine azıcık çene çalması gerekiyordu Murat'nın... Atından indi, Balaşev'in koluna girdi ve saygıyla bek-

* Mûra diye okunur. -çev.

** Murat, Rus generalinin adını Fransızcaya uyarlamaya çalışırken, daha da yanlış telaffuz ediyor. -çev.

leyen maiyetinden birkaç adım uzaklaştıktan sonra Rus generaliyle bir aşağı, bir yukarı yürüyerek ve sözlerine önemli bir hava vermeye çalışarak konuşmaya başladı. İmparator Napolyon'un, birliklerini Prusya topraklarından çekmesi talebiyle karşılaşınca alındığını, hele ona böyle bir talepte bulunulduğunun herkese duyurulmasıyla Fransa'nın onuruyla oynanmış olduğunu dolayısıyla, Napolyon'un buna daha da çok kızdığını belirtti.

Balaşev bu talepte, alınmayı gerektirecek düşmanca hiçbir taraf bulunmadığını anlatmaya çalışırken, Murat onun sözünü kesti.

Yumuşak, budalaca bir gülümsemeyle, damdan düşer gibi sordu: "Yani siz İmparator Aleksandr'ı saldırgan saymıyorsunuz, öyle mi?"

Balaşev ona savaşı başlatanın Napolyon olduğu kanısında bulunduğunu, nedenleriyle birlikte anlattı.

"Ah, benim sevgili Generalim!" diyerek yine onun sözünü kesti Murat. Sonra da, efendileri kavgalı olsa da öbür efendinin uşağıyla kendi arasının bozulmasını istemeyen bir uşak edasıyla ekledi: "Benim bütün yüreğimle dilediğim biricik şey, iki İmparatorun aralarında anlaşmalarıdır; bir an önce anlaşsalar da, çıkmasını hiç istemediğim şu savaş başlamadan bitse!"

Murat daha sonra Grandük'ün sağlığını sordu; Grandük'le Napoli'de nasıl eğlendiklerinden, o eğlenceli günlerle ilgili anılarından dem vurdu. Derken, birdenbire kral olduğunu ve krallık vakarını takınması gerektiğini hatırlamış gibi, azametli bir tavırla gövdesini şöyle bir dikleştirdi, taç giyme töreni sırasındaki pozunu aldı ve sağ kolunu açarak Rus generaline yol verdi:

"Sizi daha fazla yolunuzdan alıkoymayayım, General; görevinizde başarılar dilerim," dedi ve o süslü püslü kılığını bezeyen mücevherleri ışıdayarak, sorgucunun tüyleri pırıldayarak, sırmalı al pelerinini savura savura, kendisini saygıyla bekleyen maiyetinin yanına döndü.

Yoluna devam eden Balaşev, Murat'nın söylediklerine bakarak, az sonra Napolyon'un huzuruna çıkarılacağını sanıyordu. Oysa ileriki köyde de, tıpkı öncü karakolunda olduğu gibi,

Davout'un piyade kolordusuna bağlı devriyeler tarafından durdurulup bekletildi, daha sonra da kolordu karargâhından çağırılan bir yaver onu alıp Mareşal Davout'un karargâhının bulunduğu köye götürdü.

V

İmparator Aleksandr ile Arakçeyev arasındaki ilişki neyse, Napolyon'la Davout arasındaki ilişki de oydu. Gerçi Davout, Arakçeyev gibi korkağın biri değildi, ama o da İmparatoruna bağlılığını kanıtlamak için başkalarına eziyet etmekten başka bir şey bilmeyen ve en az Arakçeyev kadar acımasız, onun kadar titiz bir askerdi.

Doğanın yapısı içinde kurtların da bulunması nasıl bir zorunluk ise devletlerin yapısı içinde de böyle adamların bulunması bir zorunluktur. Devletin başındaki hükümdarların böyle insanları yanlarında tutmaları her ne kadar saçma görünse de, her zaman böyleleri var olagelmıştır; her zaman böyleleri ortaya çıkarlar, her zaman da tutulurlar; bu da bir zorunluktur. Kendisi şövalye ruhlu, yüce gönüllü ve merhametli olan Aleksandr gibi bir insanın, bir humbaracı neferinin bıyıklarını elleriyle yolan ama zayıf sinirleri yüzünden en ufak tehlike karşısında dizlerinin bağı çözülüveren Arakçeyev gibi bir alaylıyı, kökü saraya dayanan soylu bir aileden de gelmediği halde, nasıl olup da yanında barındırdığı, nasıl olup da eline bunca güç verdiği ancak işte bu zorunlukla açıklanabilir.

Fransız Mareşalini bir köy evinin samanlığında ters çevrilmiş bir fiçı üstüne oturmuş, muhasebe kayıtlarını incelerken buldu Balışev. Mareşale çok daha güzel bir ev tahsis edilmesi işten değildi, ama Mareşal Davout da, hani o hiç yüzü gülmeyen ve bunu haklı göstermek için de kendilerini hep sıkıntıya sokan, kendilerine hep en zor koşulları seçen tiplerdendi. Bu tip insanlar bu nedenle de hep çok çalışkan olurlar; her zaman aceleleri vardır. Mareşal Davout'un yüzünde de o sırada şu ifade okunuyordu: "Görüyorsunuz işte, böyle pis bir samanlıkta çalışırken, bir fiçı üstünde otururken nasıl yü-

züm gülsün?” Bir parçacık yaşam sevinciyle dolu birini gördüler mi, kendi çektiklerini, kendi özverilerini, kendi müthiş çalışkanlıklarını hemen karşısındakinin başına kakarcasına ortaya döküvermek bu tip insanların en büyük zevkidir; onlar için âdeta vazgeçilmez bir zorunluktur bu. Balaşev’i içeri soktukları zaman Davout da işte bu zevki tattı. Rus generali içeri girerken başını önündeki defterlere daha da çok eğen Mareşal, sabahın güzelliği ve Murat ile yaptığı konuşmanın etkisi altında yüzü gülen Balaşev’e gözlüğünün üzerinden şöyle bir baktı ve ayağa kalkmak şöyle dursun, kıınıdamadı bile; sadece, kaşlarını daha beter çatıp pis pis sırttı.

Bu karşılamanın Balaşev üzerinde yarattığı tatsız izlenimi onun yüzünden okuyunca da başını kaldırdı ve soğuk bir tavırla ne istediğini sordu.

Kendisinin İmparator Aleksandr’ın general yaveri, aynı zamanda Napolyon nezdindeki özel elçisi olduğunu Mareşal Davout’nun bilmediğini sanan, dolayısıyla da, bu biçimde karşılaşmasını başka bir nedene yoramayan Balaşev hemen rütbesini ve görevini açıklamaya girişti. Balaşev’in beklentisinin tam tersine, Davout onu dinledikten sonra daha da soğuk ve kaba bir tavır takındı.

“Taşdığınız mektup nerede?” diye sordu Balaşev’e. “Verin onu bana. Ben İmparatora gönderirim.”

Balaşev, mektubu İmparatora eliyle teslim etmek için emir aldığı söyledi. “İmparatorunuzun emirleri kendi ordusu için geçerlidir,” dedi Davout. “Ama burada, size ne deniyorsa onu yapmak zorundasınız.”

Sonra da, Rus generaline kaba kuvvete boyun eğmek zorunda bulunduğu duygusunu iyice verebilmek ister gibi, yaverini yollayarak nöbetçi subayını çağdırttı.

Balaşev kurye çantasının içinden İmparatorun mektubunu taşıyan paketi çıkardı ve (iki fiç üzerine yatırılmış, menteşeleri bile hâlâ üstünde duran bir kapı kanadından yapıma) masanın üzerine bıraktı. Davout paketi alıp üstündeki yazıyı okudu.

Balaşev, “Şahsıma saygı gösterip göstermemekte tamamıyla özgürsünüz, ancak size şurasını da belirtmemeye izin veriniz ki, ben-

deniz Majeste İmparatorumun general yaveri olarak taşıdığım bu onuru...” diye itiraza yeltenecek oldu.

Onu sessizce süzmekte olan Davout’un, Balaşev’in yüzünde gördüğü şaşkınlık ve heyecandan pek keyif aldığı belli oluyordu.

Fransız Mareşali, “Size layık olduğunuz davranış gösterilecektir,” dedi ve paketi cebine koyup samanlıktan çıktı.

Bir dakika sonra da Mareşalin yaverlerinden, de Castrés içeri girdi, Balaşev’i alıp, kendisine tahsis edilen eve götürdü.

O gün Balaşev aynı samanlıkta, fıçılardan üstüne yatırılmış kapı kanadından yapılmış aynı masanın üstünde Mareşalle birlikte yedi öğle yemeğini.

Ertesi sabah Mareşal Davout sabah erkenden yola çıktı; ama yola çıkmadan önce Balaşev’i yanına çağırttı ve “rica” sözcüğünü kullanmakla birlikte tartışma kabul etmeyen kesin bir dille, oradan bir yere ayrılmamasını, yoluna devam etme emri gelirse kendi özel eşyasını taşıyan yük arabalarıyla birlikte gidebileceğini ve Monsieur Castrés’den başka kimseyle konuşmamasını söyledi.

Dört gün yapayalnız kalıp sıkıntıdan patlayacak hale gelen ve elinden bir şey gelmeyişinin, güçsüzlüğünün acısını –hele kısa bir süre önce elinde büyük güç bulunduran bir kişi olarak daha da derinden– duyan Balaşev, bu dört gün içinde Mareşal Davout’nun kişisel eşyalarını taşıyan arabalarla birlikte ve artık bütün bölgeyi işgal etmiş bulunan Fransız ordusunun peşi sıra konaktan konağa ilerleyerek, şimdi Fransızların işgal ettiği Vilna kasabasına –dört gün önce çıktığı aynı kapıdan– girdi.

Ertesi gün İmparator mabeyincilerinden Comte de Turenne, Balaşev’in yanına gelerek, İmparator Napolyon’un kendisini huzuruna kabul etmekle onurlandırmayı dilediğini bildirdi.

Balaşev’i götürdükleri evin kapısında mavi üniforma ceketlerinin önü açık, başlarında bol tüylü kalpaklar bulunan, humbaracı sınıfından iki Fransız askeri nöbet tutuyor; Fransız ve Polonyalı süvarilerden oluşturulmuş karma bir koruma birliği hazır duruyor; evin önündeki verandanın altında da Napolyon’un eyerli

atıyla Memluk seyisi Rustan'ın* çevresinde toplanmış pırıl pırıl üniformaları içindeki saraylılar ve generaller Napolyon'un çıkmasını bekliyorlardı. Aynı evin kapısı önünde bundan dört gün önce Rus İmparatorunun hassa alayı olan Preobrajenski Alayının erleri nöbet tutmaktaydı. İmparator Aleksandr dört gün önce Balışev'i Vilna'dan, bu evden yolcu etmişti ve şimdi Vilna'da, aynı evde Napolyon onu huzuruna kabul ediyordu.

VI

Balışev şatafata, debdebeye alışık bir insan olmasına rağmen, yine de Napolyon'un göz kamaştırıcı saray ihtişamı ve lüksü karşısında şaşırıp kaldı.

Comte de Turenne onu aldı ve sürü sürü generallerin, saraylıların, önde gelen Polonyalı zenginlerin bekleedikleri büyük kabul salonuna götürdü. Balışev bu Polonyalı zenginlerin birçoğunu daha önce Rus İmparatorunun sarayında da görmüştü. Duroc yanlarına gelerek, İmparatorun Balışev'i günlük atlı gezintisine çıkmadan önce kabul edeceğini haber verdi.

Dakikalarca süren bir bekleyişten sonra nöbetçi mabeyinci büyük kabul salonuna geldi ve Balışev'i eğilerek kibarca selamladıktan sonra kendisini izlemesini rica etti.

Balışev'in girdiği, bir kapısı çalışma odasına açılan küçük kabul salonu, Rus İmparatorunun onunla son kez konuştuğu salondu; Çar oradan yolcu etmişti Balışev'i. Balışev iki dakika kadar ayakta bekledi. Kapının öbür yanından hızlı hızlı yaklaşan ayak sesleri duyuldu ve kapının iki kanadını da aynı anda hızla açan bir mabeyinci, açtığı kapının yanında put gibi durarak bekledi ve bunu izleyen sessizlik içinde başka ayak sesleri duyuldu; sert, kararlı adımlarla yürüyen Napolyon'un ayak sesleri. Atlı gezintiye çıkarken giydiği kıyafet vardı Napolyon'un üstünde: sırtta, beyaz yeleğini gösteren önu açık, ama göbeğini rahatça kapatacak kadar

* Rustan adlı bu Gürcü asıllı Memluk'u Napolyon Mısır'dan getirmiş (1798) ve özel muhafızı ve seyisi olarak uzun yıllar kullanmıştır. Napolyon'un ölümlünden sonra Rustan da çok yaşamadı. -İngilizce çev.